
IN MEMORIAM



TEODOR COTELNIC
(13.09.1933 – 14.08.2020)

La 13 septembrie 2023 reputatul lingvist Teodor Cotelnic, cercetător cu valoroase studii din domenii precum gramatica, stilistica și istoria limbii române literare, ar fi împlinit 90 de ani. A făcut parte din pleiada de cercetători considerați patriarhi ai lingvisticii basarabene. A studiat fenomenele de limbă din perspectivă teoretică, fără însă a scăpa din vedere și problema normei literare. Deși a activat într-o perioadă în care știința filologică de la noi era subordonată ideologic autorităților sovietice, a știut să găsească modalitatea de a spune adevărul fără a se închina în fața celor care se credeau stăpâni.

Născut într-o familie de țărani harnici din comuna Volintiri, Județul Cetatea-Albă, România, în ziua de 13 septembrie 1933, Teodor Cotelnic a urmat cursurile școlii medii din satul natal. În 1951 este admis la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Moldova. După finalizarea, în 1956, a studiilor universitare, își începe activitatea de muncă în calitate de profesor la școala medie din satul Săiți (Căușeni). După doi ani de profesorat, este angajat, în toamna anului 1958, la sectorul de limbă literară contemporană al Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Moldovei (actualmente Institutul de Filologie Română „B. Petriceicu-Hasdeu”). Aici parcurge toate etapele avansării profesionale: de la laborant superior la cercetător științific principal și șef al sectorului de gramatică (1990-1999).

În anul 1968 obține titlul de doctor în filologie, beneficiind de coordonarea academicianului Nicolae Corlăteanu, și în anul 1990 susține teza de doctor habilitat.

Spiritul iscoditor și marea putere de muncă au făcut ca cercetătorul Teodor Cotelnic să cuprindă în sfera intereselor sale de cercetare diverse domenii, reușind să se afirme în fiecare dintre ele prin lucrări de o evidentă valoare științifică. Sfera activității sale științifice este deosebit de largă: gramatică, stilistică, lexicologie și lexicografie, istoria limbii literare, sociolingvistică, cultivarea limbii, ortografie și ortoepie. Lucrările elaborate au tratat de multe ori subiecte mai puțin studiate din punct de vedere teoretic în lingvistica română. Trebuie relevată activitatea științifică îndelungată, munca devotată și conștiincioasă, nivelul înalt al studiilor, precum și dragostea pentru îndrumarea tinerelor cadre de cercetare.

Un prim și cel mai important domeniu de cercetare al doctorului habilitat Teodor Cotelnic este gramatica limbii române. Fenomenul care l-a preocupat în mod special este conversiunea unităților lexicale. Aflat la hotarul dintre lexic și morfosintaxă și realizat prin mijloace gramaticale, procedeul în cauză presupune trecerea unui cuvânt de la o parte de vorbire la alta. Acestui fenomen îi sunt consacrate două dintre monografiile care ocupă un loc aparte între studiile teoretice ale autorului: *Adverbializarea numelui* (1964) și *Conversia unităților lexicale* (1980).

Fiind rodul unei activități de mai mulți ani, lucrarea cu titlul *Conversia unităților lexicale* reprezintă o contribuție importantă la analiza acestui fenomen extrem de complex, în cadrul căruia se manifestă plener relația dintre semantica și morfosintaxa părților de vorbire. Bazându-se pe o amplă și diversă bibliografie, cercetătorul a supus unei analize minuțioase atât mijloacele morfologice și sintactice care asigură procesul de conversiune, cât și modificările de ordin structural și semantic suportate de unitățile implicate în procesul dat. Pe lângă aceste studii monografice, care prezintă o sinteză amplă a fenomenului conversiunii în limba română, au fost publicate numeroase alte articole științifice. Cercetarea și explicarea conversiunii unităților lexicale face posibilă o înțelegere mai clară atât a sistemului lingvistic, cât și a mecanismului de funcționare a limbii.

Stăpânit de dorința firească de a înțelege și a explica structura și legile esențiale ale funcționării limbii române, cercetătorul a analizat stăruitor o serie de fenomene care țin de cele trei niveluri de bază ale limbii române. Astfel, printre publicațiile apărute în revistele de specialitate și în diverse culegeri tematice întâlnim studii care tratează probleme de lexicologie, morfologie, sintaxă.

Stilistica limbii române este un alt domeniu care a făcut parte din sfera de interese ale lingvistului Teodor Cotelnic. Rezultatele cercetărilor care au vizat acest aspect al limbii și-au găsit reflectare în capitolele publicate în lucrările colective: *Varietăți funcțional-stilistice ale limbii moldovenești* (1984) și *Capitole de stilistică* (1990).

Activitatea cercetătorului Teodor Cotelnic este marcată și prin realizări notorii în domeniul lexicografiei. A participat, alături de alți lexicografi, la elaborarea mai multor dicționare – de diferite tipuri: ortografice, explicative, terminologice, bilingve – care sunt de un real folos tuturor celor care vorbesc și scriu românește: *Dicționar ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie* (1991), *Dicționar explicativ uzual al limbii române* (1999), *Dicționar ortografic românesc* (2000), *Dicționar român-rus* (2001), *Dicționar juridic rus-român* (trei ediții, ultima fiind cea din 2001). A participat de asemenea la elaborarea *Dicționarului de formare a cuvintelor limbii române*, coordonat de Nicolae Raevschi, lucrare care a fost realizată în colaborare cu lingviști de la Institutul de Lingvistică de la București și care deocamdată nu a văzut lumina tiparului.

Din sfera preocupărilor constante ale doctorului habilitat T. Cotelnic a făcut parte și cercetarea istoriei limbii literare. Numeroase studii cu această tematică, apărute sub formă de articole, relevă contribuția cărturarilor și

a scriitorilor clasici (Varlaam, D. Cantemir, C. Stamati, Gh. Asachi, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, M. Eminescu etc.) la constituirea și dezvoltarea limbii române ca limbă literară. Cea mai importantă realizare din acest domeniu este participarea la scrierea lucrării colective *Capitole din istoria limbii literare moldovenești* (1970).

Un alt domeniu căruia cercetătorul Teodor Cotelnic i-a acordat o atenție sporită este sociolingvistica. Printre aspectele din această sferă care l-au preocupat în mod deosebit se numără cele legate de situația limbii române la est de Prut începând cu sec. al XIX-lea și până în zilele noastre. Studiile din acest domeniu, publicate de-a lungul timpului în reviste de specialitate sau prezentate în cadrul unor manifestări științifice, au fost incluse în culegerea *Pagini de sociolingvistică* (2017). Dintre problemele abordate sunt de menționat următoarele: procesul de rusificare și deznaționalizare a Basarabiei sub dominația țaristă, reconstituirea contextului istoric în care a fost inventată și răspândită teoria celor două limbi est-romance, impunerea forțată a limbii moldovenești în RSSM, concurența limbilor vorbite și bilingvismul în Republica Moldova, legislația lingvistică și funcționarea ei, situația sociolingvistică și politica lingvistică din Transnistria etc. Prin conținutul lor, studiile care se referă la etapa actuală au o importanță deosebită pentru înțelegerea adecvată a situației actuale, având, în același timp, o aplicabilitate practică directă: ele furnizează date relevante pentru găsirea unor forme corecte și echitabile de planificare lingvistică. În plus, pentru multe dintre studiile din domeniul dat este caracteristic faptul că nu se limitează la o simplă constatare a stărilor de lucruri din sfera sociolingvistică. În ele se conțin și propuneri concrete privind soluționarea problemelor de importanță fundamentală pentru promovarea limbii române ca limbă oficială a statului.

Teodor Cotelnic s-a făcut cunoscut nu doar ca un cercetător pasionat de elaborarea studiilor teoretice, a muncit, de asemenea, la scrierea unor lucrări cu caracter practic, utile celor ce își doresc să studieze limba română atât ca limbă maternă, cât și ca limbă străină. Printre acestea sunt de menționat: *Limba moldovenească contemporană. Fonetica. Morfologia.* (1970), *Gramatica uzuală a limbii române* (2000), *Ghid de conversație rus-român* (2000).

În același timp, Lingvistul Teodor Cotelnic s-a manifestat și ca un promotor neobosit al graiului străbun, publicând materiale al căror scop este propagarea normelor limbii literare. O lucrare, realizată în colaborare cu alți colegi de la sectorul de gramatică, menită să contribuie la însușirea scrierii și pronunțării literare, este îndreptarul *Norme ortografice, ortoepice și de punctuație ale limbii române* (1991). Sunt de menționat de asemenea articolele incluse în cele 13 fascicule de cultivare a limbii editate la academie, dar și numeroase articole din ziare și reviste prin care analizează și explică aspectele greșite în utilizarea orală sau scrisă a limbii române de la noi.

În cei peste 60 de ani de activitate în domeniul cercetării, Teodor Cotelnic a publicat peste 200 de studii științifice, dintre care 25 de cărți (2 monografii și

2 culegeri de articole ca unic autor, 9 lucrări colective, 6 dicționare, 6 manuale și ghiduri). A participat cu rapoarte și comunicări la peste 40 de conferințe științifice naționale și internaționale.

Nu mai puțin rodnică a fost și activitatea didactică a doctorului habilitat T. Cotelnic. Mulți ani a activat, prin cumul, în învățământul superior, a ținut cursuri pentru profesorii din învățământul liceal. Începând cu anul 1999, după câteva decenii de muncă în sfera cercetării, se dedică în întregime activității didactice în învățământul superior, funcționând în calitate de profesor la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Ca profesor universitar, a predat o serie de discipline importante pentru studenții filologi atât la ciclul licență (*Introducere în lingvistică, Lingvistică generală, Limba latină, Metode și tehnici de cercetare*), cât și la masterat (*Școli și curente lingvistice, Filosofia cercetării etc.*).

Pe parcursul întregii sale vieți Teodor Cotelnic a fost implicat în procesul de pregătire a cadrelor științifice. A coordonat două teze de doctorat și a îndrumat mai mulți studenți de la filologie în procesul de elaborare a tezei de licență și de masterat. A contribuit în modul cel mai direct la procesul de pregătire a cercetătorilor lingviști participând în calitate de referent oficial la susținerea a peste 30 de teze de doctorat.

În anii de renaștere națională, omul de știință Teodor Cotelnic s-a manifestat ca un luptător activ contribuind prin publicațiile din presă la propagarea adevărului științific privind denumirea corectă a limbii române și militând, alături de toți oamenii de bună-credință, pentru repunerea în drepturi a limbii române și a alfabetului latin în spațiul de la est de Prut. Este unul dintre semnatarii apelului adresat Comisiei interdepartamentale pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii române din RSSM, publicat la 17 septembrie 1988 în ziarul *Învățământul public*, apel cunoscut drept „Scrisoarea celor 66”.

A lucrat până în ultimele clipe ale vieții. Cea din urmă lucrare publicată a fost culegerea *Articole și studii de lingvistică* (2019). Avea pe masa de lucru o altă lucrare care trata probleme de ortografie și ortoepie. Viața însă nu i-a mai dat răgazul să o finalizeze.

Prin tot ce a realizat ca lingvist care s-a dedicat cu pasiune și competență studiului și promovării limbii române, Teodor Cotelnic va rămâne în amintirea noastră un model de vocație și de devotament față de limbă și neam.

Colegiul de redacție